

А.В. Ткаченко, аспірант

Державний університет «Житомирська політехніка»

Кримінологічна характеристика корупційних правопорушень в країнах Європейського Союзу

Публікація присвячена кримінологічній характеристиці кримінальних корупційних правопорушень в Європейському Союзі в цілому та окремих країнах-членах ЄС з метою формування висновків про ефективність антикорупційної політики в країнах Європи. Здійснено кількісний аналіз корупційних злочинів, що зареєстровані в державах-членах Європейського Союзу у період з 2016 по 2021 рік. На прикладі країн Східної Європи, що межують з Україною та відносно недавно стали членами ЄС (Румунія, Польща), а також країн Західної Європи (Франція та Португалія) здійснено аналіз поширення корупції, її географічний розподіл та найбільш привабливих сфер для застосування корупційних схем. Дослідження результатів антикорупційної політики Європейського Союзу дозволить удосконалити реформування антикорупційної політики України в процесі її євроінтеграції, з врахуванням загальних вимог Європейського Союзу, з одного боку, а також національних, економічних, правових, соціальних та безпекових особливостей.

Ключові слова: корупція; кримінологічна характеристика; Європейський Союз; антикорупційна політика; кримінальні правопорушення; країни ЄС; реформування; євроінтеграція.

Актуальність теми. Євроінтеграційний вектор державної політики вимагає більшої активності в сфері подолання корупції. Безумовно, що державна антикорупційна політика має відповідати загальним вимогам Європейського Союзу, з одного боку, та враховувати національні економічні, правові, соціальні та безпекові особливості. Для реформування антикорупційної політики є потреба в оцінці сучасного стану поширення корупції в країнах Європейського Союзу, адже загальні вимоги до запобігання та протидії корупції, що висуваються Європарламентом не повній мірі виконуються країнами-членами. Відповідно актуальним є надання кримінологічної характеристики кримінальним корупційним правопорушенням в Європейському Союзі в цілому та окремих країнах зокрема.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогоднішній день корупція одна з найгостріших проблем як в Україні, так і в цілому світі, що, відповідно, викликає підвищену зацікавленість широких наукових кіл. Як підтвердження значна кількість публікацій, в тому числі, в наукометричній базі Scopus, де основними лідерами за кількістю наукових робіт за даною тематикою є США, Велика Британія та Китай. Складність та багатогранність корупції, актуальність протидії корупції в цілому та окремим її проявам зумовлюють науковий інтерес до розв'язання цієї проблеми, та знайшли відображення в працях П.П. Андрушка, Ю.М. Войтенко, Д.О. Грицишена, О.М. Джужі, О.О. Дудорова, М.І. Мельника, С.І. Мережка, Д.Г. Михайленко, А.Новак, О.Пархоменко-Куцевіл, С.Серьогіна, М.І. Хавронюка. Разом з тим, формування антикорупційної політики в Україні в умовах євроінтеграції потребує детального вивчення практики реалізації та результатів аналогічної політики в країнах-членах Європейського Союзу.

Метою статті є надання кримінологічної характеристики корупційних правопорушень в країнах Європейського Союзу як емпірична база для формування висновків про ефективність антикорупційної політики в країнах Європи.

Викладення основного матеріалу. Кількісний аналіз корупційних злочинів, що зареєстровані в державах-членах Європейського Союзу у період з 2016 по 2021 рік, представлено на рисунку 1.

Дані діаграми відображають кількість зареєстрованих випадків корупції, де Греція посідає перше місце з найбільшою кількістю зареєстрованих корупційних справ – 114 випадків. Німеччина знаходиться на другому місці – 99 випадків. Румунія – третя з 88 справами. У п'ятірку також входять Італія (87) та Іспанія (77). Найменше випадків зафіксовано у Данії – 7 справ, Естонії – 11, Фінляндії – 12. Найбільше випадків зареєстровано в південних і центральноєвропейських країнах. Скандинавські країни (Фінляндія, Швеція, Данія) демонструють значно нижчі показники. Рівень зареєстрованих корупційних справ може свідчити не лише про рівень корупції, але й про ефективність системи виявлення та фіксації таких злочинів.

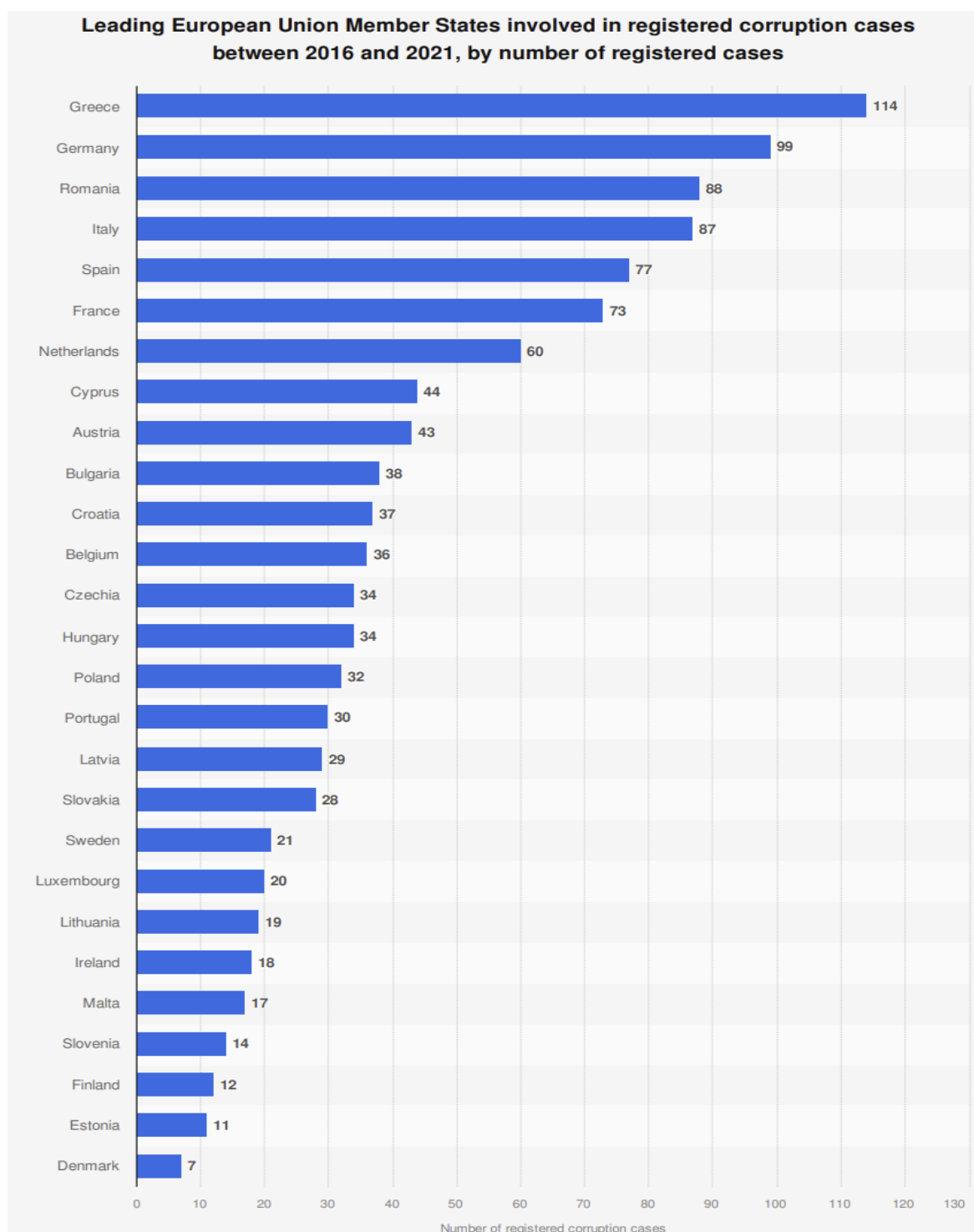

Рис. 1. Провідні країни-члени Європейського Союзу, причетні до зареєстрованих справ про корупцію в період з 2016 по 2021 рік, за кількістю зареєстрованих випадків [3]

У контексті кримінологічного аналізу поширення корупції в країнах Європейського Союзу розглянемо приклади країн Східної Європи, що є сусідами України та відносно недавно стали членами ЄС (Румунія, Польща), а також країни Західної Європи (Франція та Португалія).

На рисунку 2 представлено кількість корупційних злочинів, розглянутих судами Румунії з 2013 по 2020 рік.

Відповідно до статистичних даних, пік кількості корупційних злочинів, переданих до суду в Румунії, припав на 2016 рік – 606 справ, після чого простежується чітка тенденція до зниження: 541 у 2017 році, 397 у 2018 році, 395 у 2019 році і 354 у 2020 році. Таке зменшення може бути наслідком змін у політичному курсі, обмеження незалежності антикорупційних органів або зниження рівня виявлення злочинів.

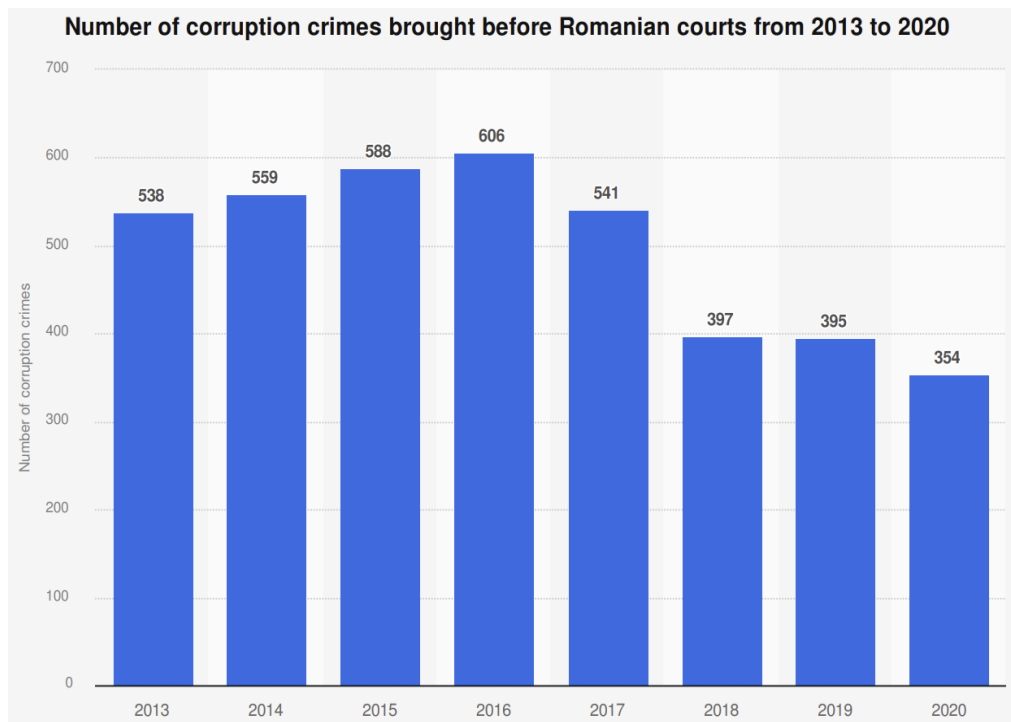

Рис. 2. Кількість корупційних злочинів, розглянутих судами Румунії з 2013 по 2020 рік [3]

Зменшення статистичних показників не обов'язково свідчить про реальне зниження рівня корупції, а радше вказує на зміну інституційної спроможності правоохоронної системи. У зв'язку з цим постає потреба в якісній оцінці впливу політичних рішень на ефективність боротьби з корупцією. На рисунку 3 представлено кількість корупційних злочинів у Румунії з 2014 по 2020 рік за видами злочинів.

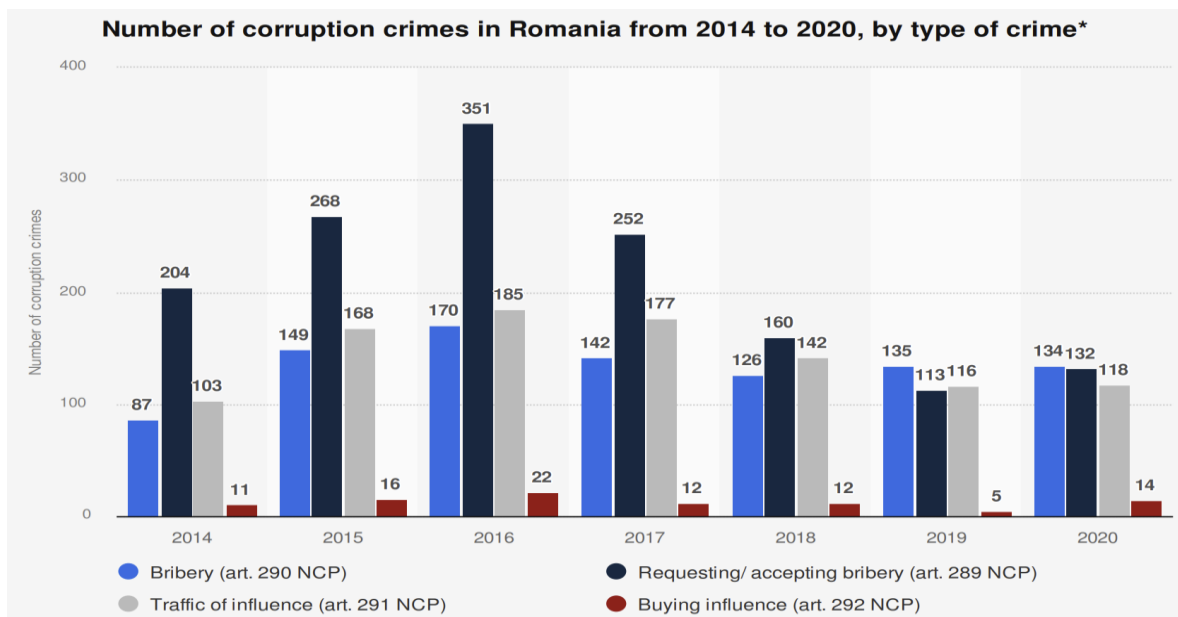

Рис. 3. Кількість корупційних злочинів у Румунії з 2014 по 2020 рік за видами злочинів [3]

Піковим за кількістю зафіксованих корупційних злочинів є 2016 рік. Зокрема: 1) вимагання / одержання хабаря – 351 випадок; 2) зловживання впливом – 185 випадків; 3) у період 2014–2016 років спостерігається тенденція до зростання кількості корупційних правопорушень; 4) починаючи з 2017 року, фіксується поступове зменшення кількості таких злочинів; 5) найрідше виявленим видом злочину є купівля впливу, з максимальною кількістю у 2016 році (22 випадки) та мінімальною – у 2019 році (5 випадків); 6) у 2018–2020 роках рівень корупційних злочинів стабілізувався на нижчих показниках порівняно з попередніми роками. Кількість корупційних злочинів у Польщі з 1999 по 2023 рік представлено на рисунку 4.

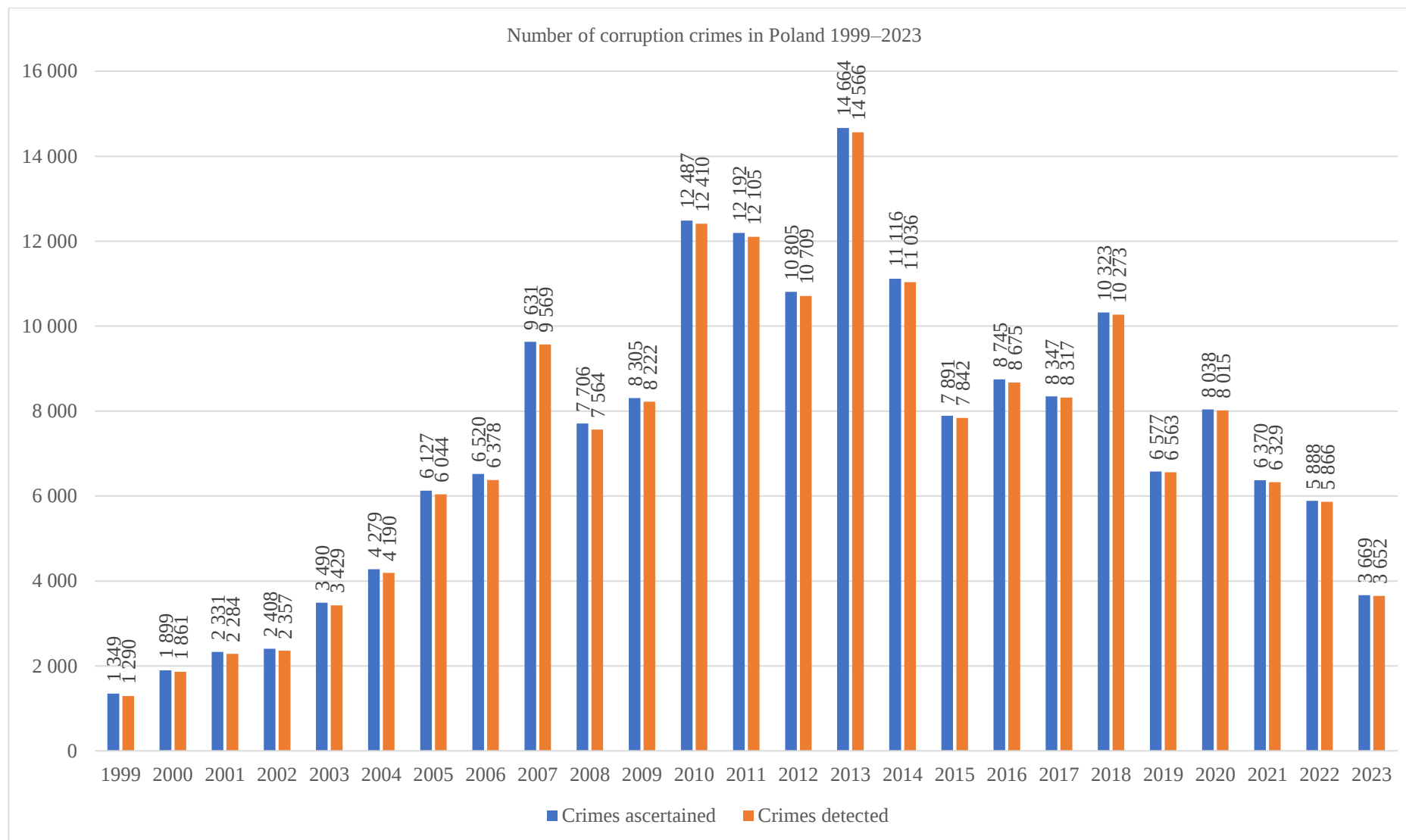

Рис. 4. Кількість корупційних злочинів у Польщі з 1999 по 2023 рік [8]

На представлений діаграмі дані подано у вигляді стовпчастої діаграми, де синім кольором позначено кількість встановлених (ascertained) злочинів, а помаранчевим – виявлених (detected). Загалом простежується чітка тенденція до зростання кількості корупційних злочинів у першій половині досліджуваного періоду та поступове зниження після 2013 року. Якщо у 1999 році було зафіксовано 1349 встановлених і 1120 виявлених корупційних злочинів, то до 2013 року ці показники сягнули свого максимуму: 14 664 встановлених і 14 596 виявлених випадків.

Найбільш різке зростання спостерігалось між 2006 та 2010 роками, коли кількість злочинів зросла майже вдвічі. Починаючи з 2014 року, показники почали знижуватися й у 2023 році становили відповідно 3669 і 3652 злочини, що свідчить про триразове скорочення порівняно з піковим періодом.

Водночас протягом усього періоду різниця між кількістю встановлених і виявлених злочинів залишається незначною, що може свідчити про ефективну діяльність правоохоронних органів у сфері боротьби з корупцією. Загальна динаміка дозволяє припустити, що спад після 2013 року пов'язаний або з результативними антикорупційними заходами, або з можливими змінами в законодавстві та методології обліку таких правопорушень.

На рисунку 5 представлено дані про кількість обвинувачених у корупційних злочинах у Португалії з 2017 по 2023 рік.

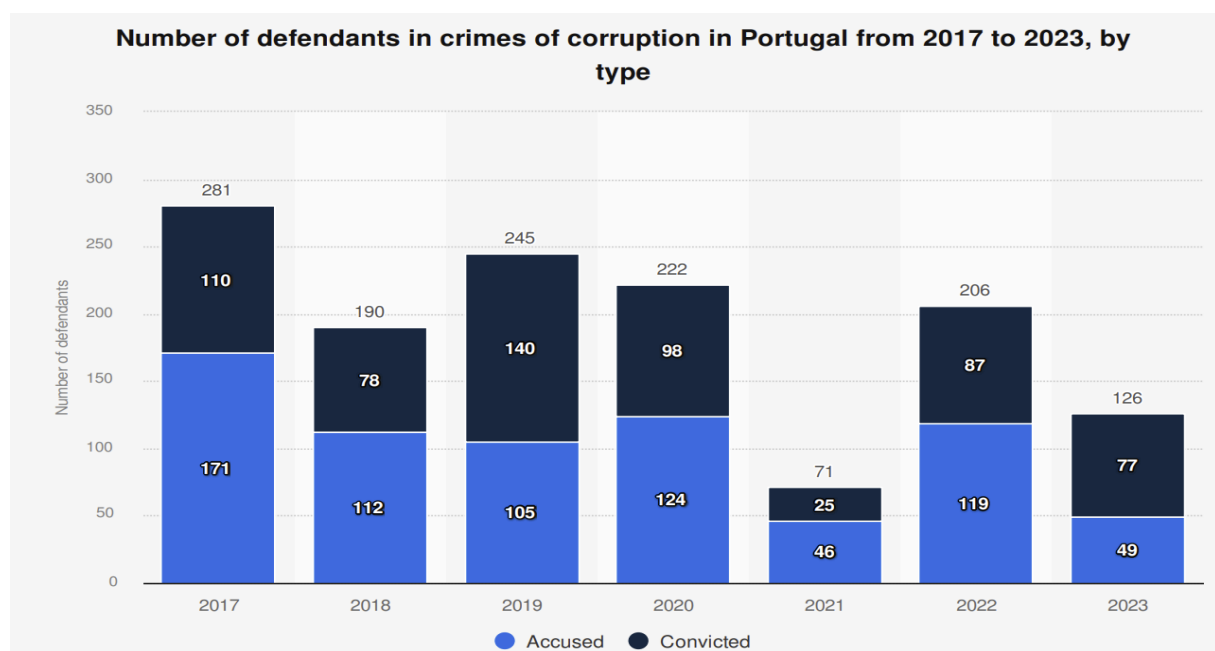

Рис. 5. Кількість обвинувачених у корупційних злочинах у Португалії з 2017 по 2023 рік за видами [1]

На графіку продемонстровано щорічну кількість осіб, які проходили як обвинувачені (Accused) та засуджені (Convicted) у справах про корупцію в Португалії за період з 2017 по 2023 рік. Дані подано у вигляді стовпчастої діаграми з поділом кожного стовпця на дві частини: синя частина показує кількість обвинувачених, а чорна – кількість засуджених.

У 2017 році зафіксовано найвищу загальну кількість фігурантів – 281 особа, з яких 171 була обвинуваченою, а 110 – засудженими. У наступні роки ці показники зазнавали змін.

У 2018 році загальна кількість зменшилася до 190 осіб, з яких 112 обвинувачено, 78 засуджено. У 2019 році відбулося зростання до 245 осіб, включаючи 105 обвинувачених і 140 засуджених, що є найвищим показником засуджених за весь період.

У 2020 році кількість фігурантів трохи зменшилася до 222 осіб (124 обвинувачених і 98 засуджених). Найменше обвинувачених і засуджених було в 2021 році – 71 особа загалом, з яких 46 були обвинуваченими, а лише 25 засудженими, що може бути пов'язано з пандемією COVID-19 і впливом на судову систему. У 2022 році відновилося зростаюча динаміка – 206 осіб, з яких 119 обвинувачено, 87 засуджено. У 2023 році кількість знову знизилася до 126 осіб, із 77 обвинуваченими та 49 засудженими.

Загалом графік демонструє змінну динаміку боротьби з корупцією в Португалії, з коливанням як у кількості справ, так і у співвідношенні між обвинуваченими та засудженими особами. Найбільше засуджених було у 2019 році, тоді як 2021 рік виявився найменш активним у переслідуванні корупційних правопорушень.

На рисунку 6 міститься інформація про кількість корупційних злочинів у Португалії з 2017 по 2023 рік. Графік ілюструє динаміку кількості злочинів, пов'язаних із корупцією в Португалії з 2017 по 2023 рік. У 2017 році було зафіксовано 84 випадки, після чого показник поступово знижувався: 71 у 2018 році, 70 у 2019 році та 62 у 2020 році. У 2021 році спостерігається різкий стрибок до 100 випадків, що є найвищим значенням за досліджуваний період. Проте вже в 2022 році відбулося значне падіння до 56 випадків – найнижчого показника за всі роки.

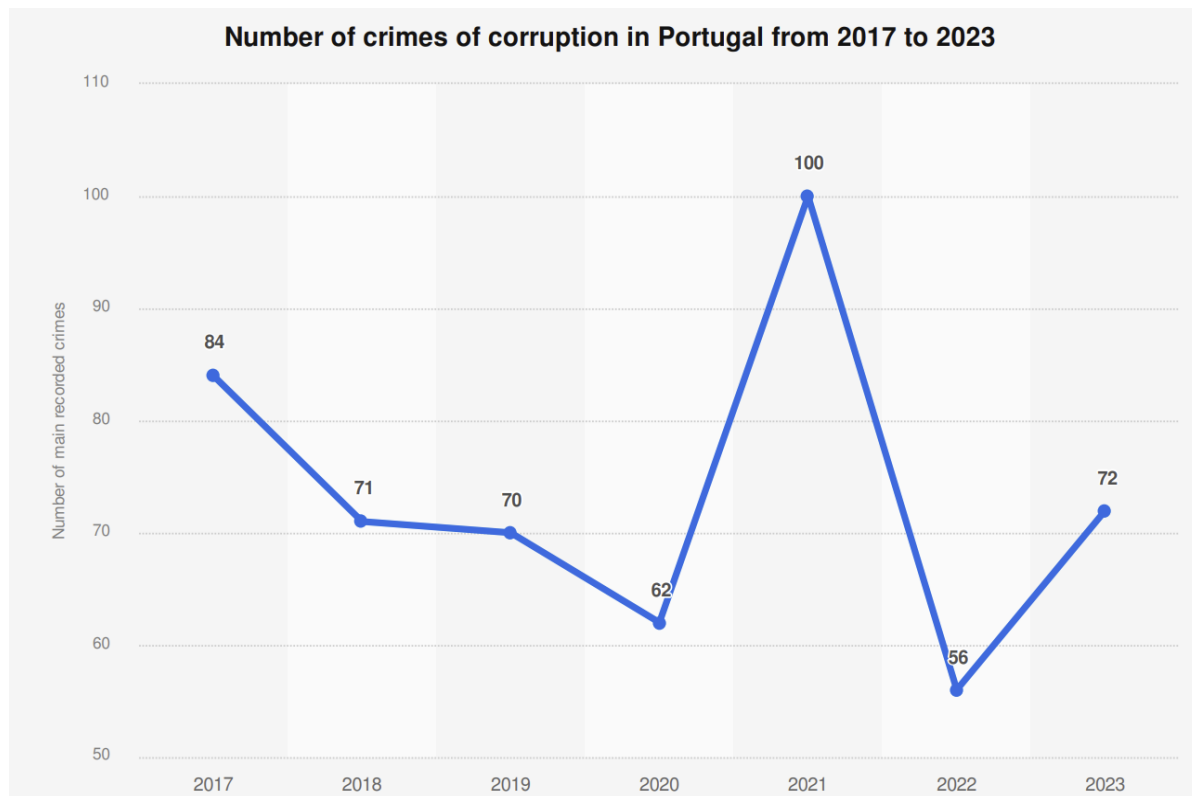

Рис. 6. Кількість корупційних злочинів у Португалії з 2017 по 2023 рік [1]

У 2023 році кількість корупційних злочинів знову зросла до 72. Загалом графік демонструє коливальну тенденцію зі зниженням у середині періоду, різким зростанням у 2021 році та подальшою нестабільністю. Така динаміка може свідчити як про зміну ефективності виявлення корупції, так і про коливання політичної або соціальної ситуації в країні.

Розподіл випадків корупції, виявлених у Франції станом на 12 червня 2020 року, за регіонами представлено на рисунку 7 дані подано у вигляді горизонтальної стовпчастої діаграми, де кожен регіон представлений окремою шкалою відповідно до кількості виявлених правопорушень.

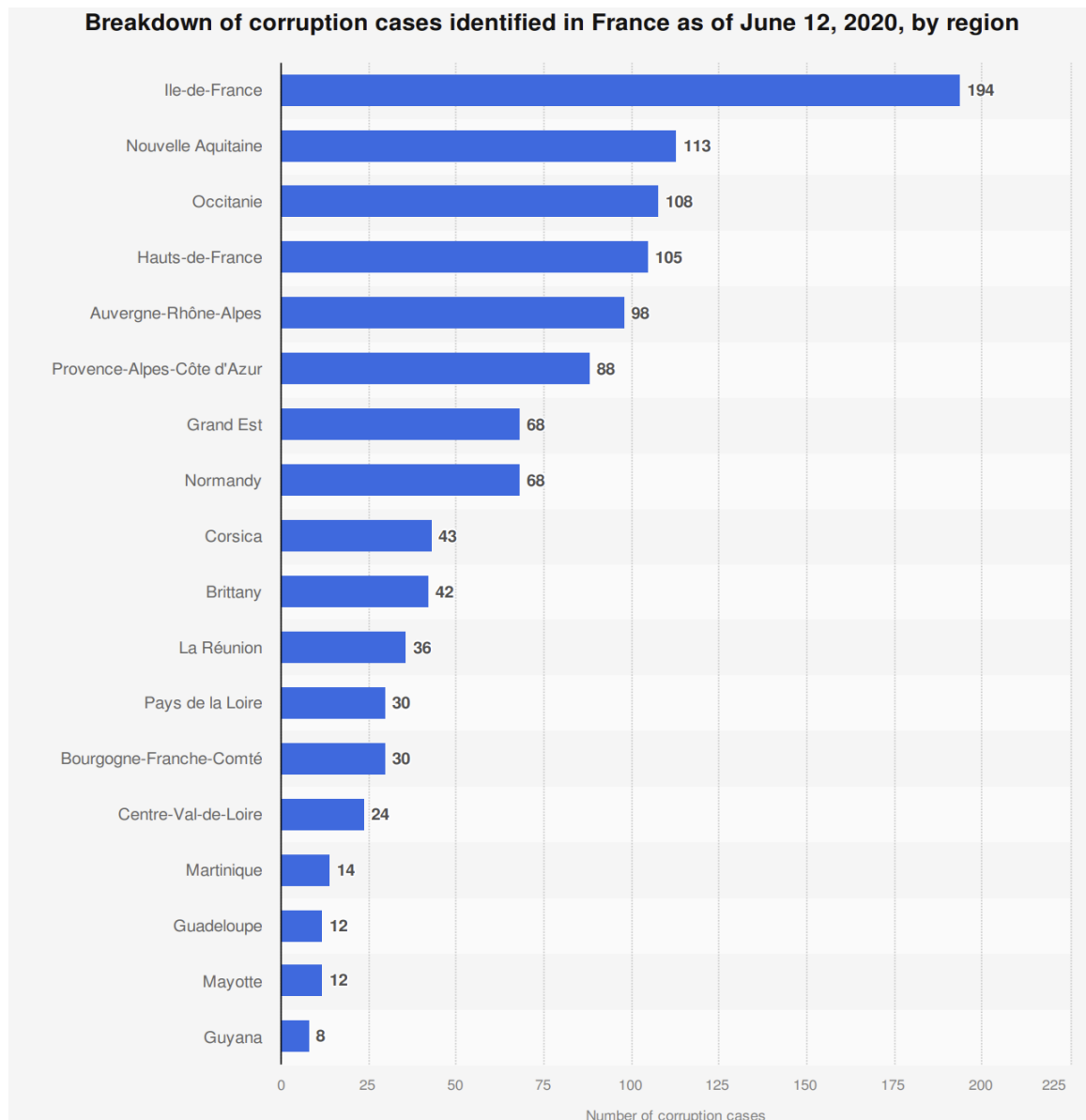

Рис. 7. Розподіл випадків корупції, виявлених у Франції станом на 12 червня 2020 року, за регіонами [1]

Найбільшу кількість корупційних справ було зафіксовано в регіоні Іль-де-Франс (194 випадки), що значно перевищує показники інших регіонів. На другому місці опинилася Нова Аквітанія з 113 справами, далі йдуть Окситанія (108), О-де-Франс (105), Овернь-Рона-Альпи (98) та Прованс – Альпи – Лазурний Берег (88). Помірні показники демонструють регіони Гранд Ест і Нормандія – по 68 справ. Найменше корупційних випадків зафіксовано у заморських територіях Франції: у Гвіані (8 випадків), Майотті та Гваделупі (по 12), а також у Мартиніці (14).

Такий розподіл свідчить про нерівномірну географію корупційних правопорушень: найбільше їх виявлено у густонаселених та економічно активних регіонах, зокрема навколо столиці, тоді як у віддалених і менш урбанізованих регіонах показники значно нижчі. Це може бути зумовлено як реальною різницею у масштабах корупції, так і відмінностями в інституційній спроможності щодо її виявлення й фіксації.

За даними незалежної, неурядової, некомерційної організації Transparency International (TI), як і багатьох інших, однією з найбільш розповсюджених сфер з найвищим ризиком застосування корупційних схем є державні закупівлі та тендери. На рисунку 8 представлено топ-10 провінцій Італії з найвищим ризиком корупції у сфері закупівель у 2023 році.

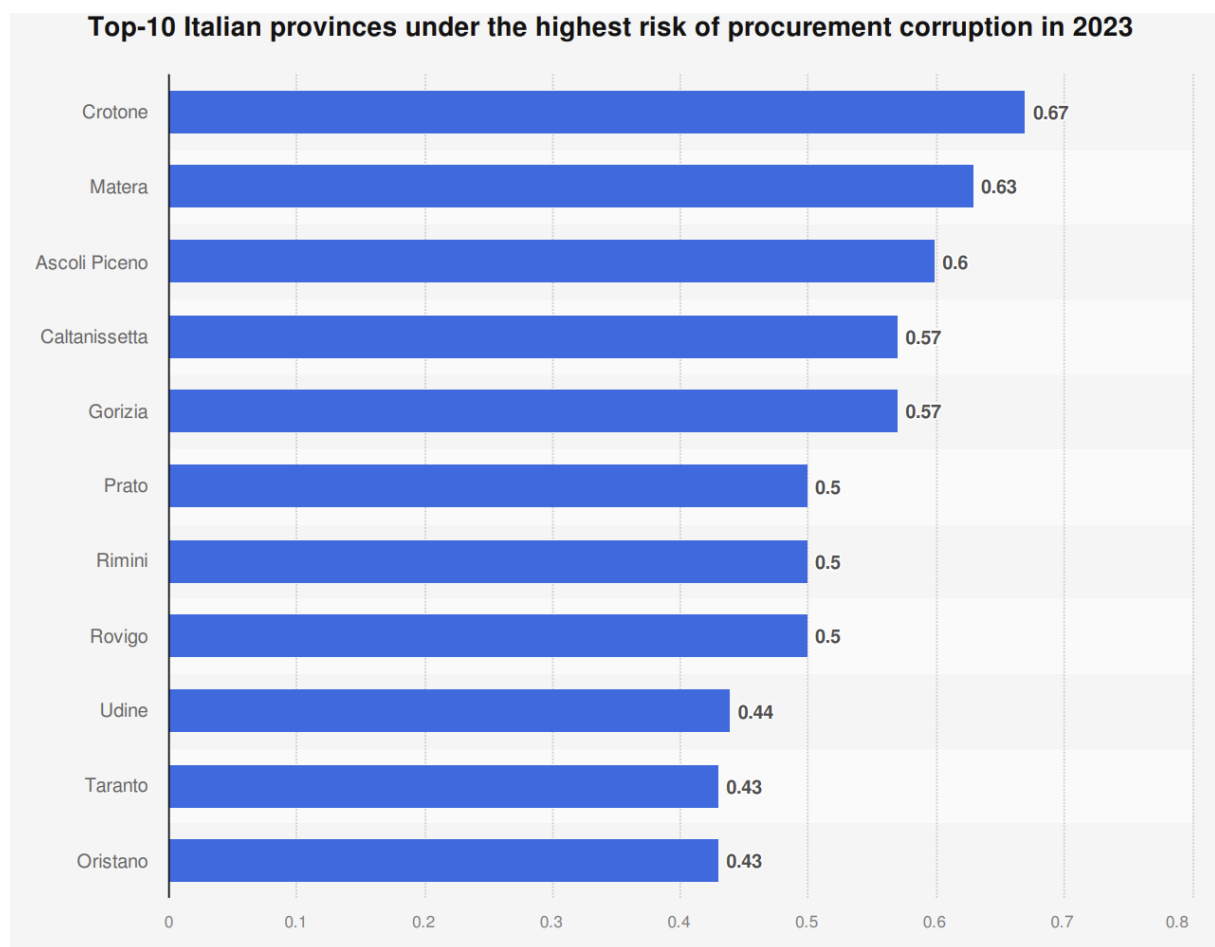

Рис. 8. Десятка провінцій Італії з найвищим ризиком корупції у сфері закупівель у 2023 році [3]

Діаграма ілюструє рейтинг десяти італійських провінцій з найвищим ризиком корупції у сфері державних закупівель у 2023 році. Найвищий індекс ризику зафіксовано в провінції Кротоне – 0,67, що свідчить про значну ймовірність корупційних практик під час проведення тендерів та укладання контрактів. За нею йдуть Матера (0,63), Асколі-Пічено (0,60), а також Кальтаніссетта і Горіція, які мають однаковий показник – 0,57. Провінції Прато, Ріміні та Ровіго розділяють середню позицію з індексом 0,50. У нижній частині списку опинились Удіне (0,44), Таранто та Орістано (по 0,43). Переважна більшість провінцій із найвищим ризиком розташовані у південній частині Італії, що може свідчити про структурні проблеми, слабкий контроль над державними закупівлями та вищий рівень вразливості до корупційних схем. Навіть найнижчі показники в цьому рейтингу залишаються досить високими, що вказує на загальну проблему прозорості та ефективності в системі публічних закупівель по країні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами кримінологічної характеристики корупційних правопорушень в країнах Європейського Союзу встановлено, що за період, що аналізується кількість корупційних правопорушень коливається, що викликане як результатами реалізації антикорупційних заходів, так і глобальними процесами, які вплинула на боротьбу з корупцією, а також внутрішніми суспільними та політичними процесами. Разом з тим, в цілому можна констатувати, що пік кількості корупційних правопорушень припадає на 2010–2020 роки, в подальшому, в більшості країн, в тій чи іншій мірі спостерігається позитивна тенденція. Географічний розподіл кількості корупційних правопорушень характеризується нерівномірністю та залежить від ряду чинників, в тому числі, історичних. Водночас щільність корупційних правопорушень характерна для густонаселених, економічно-розвинених регіонів, з високою концентрацією урядових та підприємницьких структур. Сфери вчинення корупційних правопорушень в різних країнах залежать від ряду факторів, однак традиційно високий ризик застосування корупційних схем спостерігається для сфери державних закупівель, а також вимагання / отримання хабаря.

Кримінологічна характеристика корупційних правопорушень в країнах ЄС та країнах-кандидатах до вступу в контексті формування антикорупційної політики України є надзвичайно важливою, оскільки євроінтеграційні прагнення України та подальших успіхів цього процесу вимагає зниження показників рівня корупції, оскільки, це уповільнює отримання позитивного результату, по-перше. По-друге, формування та

реалізація дієвої антикорупційної політики в Україні є одним з пріоритетів державної політики в цілому, зокрема, і поза євроінтеграційним процесом, є надзвичайно важливою в умовах протистояння вторгненню росії та післявоєнного відновлення. Для цього необхідно, з одного боку, врахувати позитивний досвід країн членів Європейського Союзу, в яких показники загрози корупції найнижчі, та проблеми з якими стикаються в процесі подолання корупції пострадянські країни, які є членами та/або претендують на вступ.

Список використаної літератури:

1. Corruption Perceptions Index 2024 / Transparency International [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>.
2. Corruption Perceptions Index 2024: Corruption playing devastating role in climate crisis / Transparency International [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.transparency.org/en/press/2024-corruption-perceptions-index-corruption-playing-devastating-role-climate-crisis>.
3. Corruption – статистика та аналітика / Statista [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.statista.com/statistik/suche/?q=corruption&p=1>.
4. Where Corruption Is Rampant / Statista [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.statista.com/chart/16834/countries-and-territories-ranked-on-perceived-public-sector-corruption/>.
5. Where Corruption Is or Isn't Seen as a Top Concern / Statista [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.statista.com/chart/33641/where-corruption-is-a-major-concern/>.
6. Does Authoritarianism Fuel Corruption? / Statista [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.statista.com/chart/28353/democracies-and-autocracies-around-the-world/>.
7. Statistics on global corruption, perceptions and trends / Statista [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.statista.com/>.
8. Статистика поліції Польщі / Statystyka [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://statystyka.policja.pl/>.

References:

1. Transparency International (2024), «Corruption Perceptions Index 2024», [Online], available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>
2. Transparency International (2024), «Corruption Perceptions Index 2024: Corruption playing devastating role in climate crisis», [Online], available at: <https://www.transparency.org/en/press/2024-corruption-perceptions-index-corruption-playing-devastating-role-climate-crisis>
3. Statista, «Corruption – statystyka ta analityka», [Online], available at: <https://www.statista.com/statistik/suche/?q=corruption&p=1>
4. Statista, «Where Corruption Is Rampant», [Online], available at: <https://www.statista.com/chart/16834/countries-and-territories-ranked-on-perceived-public-sector-corruption/>
5. Statista, «Where Corruption Is or Isn't Seen as a Top Concern», [Online], available at: <https://www.statista.com/chart/33641/where-corruption-is-a-major-concern/>
6. Statista, «Does Authoritarianism Fuel Corruption?», [Online], available at: <https://www.statista.com/chart/28353/democracies-and-autocracies-around-the-world/>
7. Statista, «Statistics on global corruption, perceptions and trends», [Online], available at: <https://www.statista.com/>
8. «Statystyka politsii Polishchi», *Statystyka*, [Online], available at: <https://statystyka.policja.pl/>

Ткаченко Андрій Валерійович – аспірант Державного університету «Житомирська політехніка». <https://orcid.org/0009-0001-5404-3714>.

Наукові інтереси:

- державна антикорупційна політика;
- інституційні механізми протидії корупції;
- запобігання та протидія корупції;
- євроінтеграція.

Tkachenko A.V.

Criminological characterization of corruption offenses in the countries of the European Union

The publication is dedicated to the criminological analysis of criminal corruption offenses in the European Union as a whole and in individual EU member states, with the aim of drawing conclusions about the effectiveness of anti-corruption policies in European countries. A quantitative analysis of corruption-related crimes registered in EU member states from 2016 to 2021 year has been conducted. Using the examples of Eastern European countries bordering Ukraine that have relatively recently joined the EU (Romania, Poland), as well as Western European countries (France and Portugal), the study examines the prevalence of corruption, its geographical distribution, and the most attractive sectors for the implementation of corruption schemes. The analysis of the outcomes of the European Union's anti-corruption policies will contribute to improving the reform of Ukraine's anti-corruption policy in the course of its European integration, taking into account the general requirements of the European Union, on the one hand, and the national economic, legal, social, and security-related specificities, on the other.

Keywords: corruption; criminological analysis; European Union; anti-corruption policy; criminal offenses; EU countries; reform; European integration.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2025.